

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.пс.н. Снежана Илиева

на дисертация за получаване на образователна и научна степен “доктор”
на тема: “Времева перспектива и управленски стил на организационния лидер”

на Виктория Светломирова Гацова

докторант в Катедра “Социална, трудова и педагогическа психология”,
СУ “Св. Климент Охридски”

Дисертационният труд е в полето на винаги актулните изследвания на лидерството, които в организационната психология, освен че имат продължителна традиция, поддържат изследователския интерес и дават възможност да се установят нови закономерности и специфика на лидерските стилове. В това отношение в последните години от значение са доста изследвания, които се фокусират както върху детерминантите, така и върху последствията от лидерското поведение за индивидуалното и организационното изпълнение. От тази гледна точка, на пръв поглед изглежда доста трудно да се открие и установи изследователска ниша, в която да се намерят нови приложения или гледни точки към вече установените теории и възгледи за лидерството. Именно в това отношение докторантката успява да намери нов аспект на изследване на лидерските стилове и поведение, като ги пречупва през призмата на времевата перспектива.

Разработката е с обем от 227 страници и е структурирана в увод, пет глави и заключение. Цитирани са 188 източника, предимно на английски език от последните години, което дава възможност да се констатира, че по отношение на проучване на литературата докторантката е съумяла да обхване и представи както добре установените традиционни възгледи, така и актуалните тенденции в изследванията на лидерството.

В първа глава е направен анализ на лидерството и на стиловете, използвани в процеса на управление. Докторантката изхожда от разграничението на лидерство и мениджмънт, дефинира основните понятия в областта на лидерството и поставя акцент върху властта на лидера в организационен контекст. Проследени е

развитието на теориите за лидерството, като освен традиционното им деление, са разгледани и допълнителните перспективи при изследванията.

Във втора глава са обособени характеристиките на транзакционното и трансформиращото лидерство. Приведени са ред данни, които разглеждат спецификата на лидерските стилове в различна социокултурна среда. Необходимо е да се подчертае, че се придава съществено значение на моралните измерения на лидерството, още повече, като се има предвид, че сред най-често дискутираните въпроси в съвременните организации са стратегическото лидерство, етичното лидерство и моралните ограничения при използването на властта и вземане на решение от лидерите. Налице е задълбочено проучване на приложението на транзакционното и трансформиращото лидерство не само в различни социокултурни условия, но и тяхната роля спрямо ефективността на служителите.

Една от основните насоки при анализа на лидерските стилове е свързана с техните личностни детерминанти, като са разгледани предимно данни, отнасящи се до личностните детерминанти на стиловете, измерени по модела на “Голямата петорка”. Този анализ е доста перспективен, като се има предвид, че “голямата петорка” се утвърди като модел, който дава възможност да се прогнозира не само лидерското поведение, но и ред аспекти на поведението в работна среда.

Държа да подчертая, че при анализа на лидерските стилове и в частност на трансформиращото лидерство, са отчетени не само най-новите изследвания, но и постигната завършеност относно разглеждането на проблема, като е обхваната неговата същност, факторите и предпоставките, които го обуславят, личностните детерминанти, които предсказват развитието му и последствията от него върху поведението на служителите. Освен межкултурните различия при използването на транзакционното и трансформиращото лидерство, са изведени и различията по отношение на пола. Джендър перспективата при изследването на лидерството е доста популярна и привлича все по-голям интерес и в това отношение параграфът, посветен на този проблем, е изключително уместен, още повече, като се има предвид основният фокус на изследването в дисертацията, а именно - времевата перспектива на лидерите. При интерпретацията на междуполовите различия докторантката не залита във феминистката перспектива, както правят много от изследванията, а отчита необходимостта да

се управляват различията и да се отчитат както половата принадлежност, така и индивидуалните особености.

Третата глава е същественото различие на дисертацията от други разработки в областта на лидерството. Тя е насочена към времевата перспектива която е изследвана във възрастовата и социалната психология, но като цяло са налице ограничени данни в организационен контекст, като се изключат изследванията на организационната култура. Времева перспектива се разглежда на индивидуално ниво и се свързва с личностни конструкти най-вече от модела на “Голямата петорка”, но и се търси паралел с поведенчески прояви и последствия като употребата на алкохол, цигари и наркотици, отчита се връзката ѝ със субективното благополучие, академичния успех и антисоциалното поведение. Диференцирани са видовете времева перспектива и са обобщени изследванията в културен план на различията в перцепцията за времето и в отношението към минало, настояще и бъдеще.

В тази глава са обхванати пълно наличните изследвания на времевата перспектива в личностен, организационен и културен аспект и е демонстрирано както познаване на конструктите и свързаните с тях изследвания, така и аналитичност, прецизност и задълбоченост при тяхното обобщаване и интерпретиране. И тук, както и в цялата дисертация изказът е точен, стегнат и ясен, като резултатите от досегашни изследвания са представени в дълбочина. Изложението е последователно и логично структурирано, докторантката съумява да интегрира в обща рамка понякога разнородни и противоположни резултати.

Специално внимание заслужава параграфът, посветен на взаимовръзката между ориентацията към минало, настояще и бъдеще и лидерството, което е преход към емпиричното изследване. Описани са профилите на различните лидери в зависимост от тяхната времева ориентация, като са посочени предимствата на лидерите с основен фокус съответно към минало, настояще или бъдеще.

В четвърта глава е описан дизайнът на изследването, като теоретичната постановка следва директно от обобщенията в предходните три глави. С висок професионализъм са изведени целите и задачите и са формулирани пет изследователски хипотези, всяко от които е конкретизирани в по две подхипотези. Оригиналният характер и приносите на дисертацията могат да се установят именно в отчитане на времевата ориентация като предиспозиция на

лидерските стилове. В съчетание с личностните характеристики от Голямата петорка, това създава предпоставки за добър емпиричен модел, както и дава възможност установените закономерности да имат приложение в практиката.

Използваните инструменти съответно за измерване на лидерските стилове, времевата перспектива и личностните характеристики от „Голямата петорка” са психометрично издържани и позволяват да се направят адекватни измервания и констатации въз основа на получените резултати. Въпросникът за времевата перспектива на Зимбардо, който за първи път се прилага в изследвания у нас, е адаптиран за целите на изследването, като е проведено пилотно изследване. Въз основа на него е изведена факторната структура, съдържаща пет подскаки – хедонистично настояще, фаталистично настояще, негативно минало, позитивно минало и бъдеще, които показват подходяща вътрешна консистентност.

Приложените статистически методи обхващат съвкупността от методи, прилагани при психологически изследвания – дескриптивна статистика, дисперсионен, корелационен и регресионен анализ. Прави впечатление не само изключително прецизната интерпретация на резултатите, но и търсене на паралели и препратки към други изследвания, в това число към метаанализи на лидерството. Анализирани са половите и възрастовите различия по отношение на изследваните променливи.

В заключение: Налице е прецизен и оригинален по избраната проблематика дисертационен труд. Целите и задачите на изследването са добре дефинирани, приложен е подходящ за изследване на проблематиката инструментариум, Получените данни са значими и релевантни на поставените цели и задачи и дисертацията напълно отговаря на критериите за придобиване на научна и образователна степен “доктор”. Отчитайки професионалната прецизност и задълбоченост при интерпретация на получените резултати и тяхната приложна значимост, с убеденост предлагам на уважаваното научно жури да присъди образователната и научната степен “доктор” на Виктория Светломирова Гацова.

18.06.2017 г.

Рецензент:

Проф. Снежана Илиева

